

Mededelingenblad

Oudheidkamer

Tiel en Omstreken

Redactie: Frits Kat
Koos Gelens
Annemarie Daalderop
Tonnie Gresnigt

Redactieadres: Nieuwe Tielseweg 20-23
4001 JW Tiel
Tel. 0344-620220

Uitgave: Vereniging Oudheidkamer voor
Tiel en Omstreken
<http://www.oudheidkamer-tiel.nl>

e-mailadres: secretaris@oudheidkamer-tiel.nl

Datum: maart 2009

Dinsdag 24 maart

Graag herinneren wij u aan deze bijeenkomst die in de vorige MOT werd aangekondigd. De heer Jan Bouwhuis zal een beeld- en geluidpresentatie verzorgen over Tiel in de periode 1938-1964 en wij horen de geschiedenis van een bijzondere bronzen penning van Tielenaar Otto Hoogendijk van Domselaar die terugkomt in Tiel.

MOT

In de vorige MOT vertelden wij u dat het bestuur besloten heeft een nieuw breed opgezet tijdschrift uit te brengen dat twee of drie maal per jaar zal verschijnen. Daarin zullen achtergrondartikelen staan, interviews, evenementen, fotomateriaal, recensies en ingezonden artikelen over onderwerpen waarmee de Oudheidkamer zich intensief bezighoudt. Dat betekent niet dat de vertrouwde MOT geheel zal verdwijnen. Aankondigingen van evenementen op korte termijn en andere mededelingen die wij snel aan de

leden willen doorgeven blijven vermeld in een MOT.

De eindredacteur van het nieuwe tijdschrift, waarvoor overigens nog geen pakkende naam is gevonden, journalist Aad Nekeman, zal worden bijgestaan door een redactiecommissie van drie personen. Er wordt gezocht naar enthousiaste leden die zich belangeloos willen inzetten bij de start van dit nieuwe tijdschrift. Belangstellenden kunnen zich voor deelneming of meer informatie wenden tot Aad Nekeman, Hofstad 6, 4003 GC Tiel, tel. 0654960124, anekeman@wish.nl.

Maandag 30 maart - lezing mr. drs. Willem Gradisen

De lezing door Wethouder Gradisen, die in de vorige MOT was aangekondigd voor maandag 2 maart moest helaas wegens ziekte van de spreker op het laatste moment worden geannuleerd. Deze lezing met als onderwerp "Tiel en de toekomst" zal nu worden gehouden op maandag 30 maart a.s.

In een power-pointpresentatie zal hij de toekomst van de stad schetsen aan de hand van een zevental invalshoeken. Als eerste wordt ingegaan op het sociaal-economisch profiel van Tiel, ook in vergelijking met andere steden in Gelderland.

Hierbij komen aspecten als de leefbaarheid, de jeugdwerkloosheid en de kansen op de arbeidsmarkt aan de orde. De positieve en negatieve punten vormen een uitdaging om de regiofunctie van de stad te versterken. Uiteraard wordt ook uitgebreid stil gestaan bij de twee masterplannen: het Waalfront en het Stationsgebied.

Als afsluiting wordt melding gemaakt van de plannen voor de ontwikkeling van Medel 1 en Medel 2. Een lezing die beslist aanleiding tot een levendige discussie omdat het om uw leefomgeving gaat.

Maandag 6 april zal Chris van Esterik een lezing houden met de titel: **BLOESEM EN SAMBAL**

De Betuwe en Indië, Een verborgen en bewogen geschiedenis

Arie van Ommeren (1925-2000) was de goedlachse dorps schilder van Ingen en als dorpsfilmer de maker van twee onvervangbare dorpsfilms van Ingen, die nu als historisch erfgoed in de kluis van het gemeentehuis in Maurik bewaard worden. Ook was hij samen met zijn vrouw Joop een van de hoofdrolspelers in *Een jongen van het dorp*, het boek over de geschiedenis van Ingen tussen 1900 en 2000. Arie's opgewektheid was wellicht gecompliceerder dan het leek en had waarschijnlijk *nog* een functie: het verdoezelen en weglachen van een veel minder vrolijk hoofdstuk uit zijn leven, zijn tijd als soldaat in Nederlands Indië. Een onderwerp waar hij zelden of nooit over sprak.

In het begin van 2007 stierf zijn vrouw Joop en kwam er bij de talloze spullen uit Indië, die hij in zijn soldatenkist bewaarde, een Indisch dagboek naar boven. Bijgehouden van de eerste tot de laatste dag, drie jaar en 78 dagen lang. Plus een paar honderd foto's, die hij met zijn eenvoudige vierkante boxje in Indië maakte.

Chris van Esterik las het dagboek, interviewde twee van zijn toenmalige strijdmakers, zijn dochter, broer en zus en schreef het verhaal over een Ingense jongen die bij thuiskomst in 1949 op zijn 24^e al meer had meegemaakt dan menigeen in een heel leven. Over sluipschutters, tropenkolder en gesneuvelde kameraden, over de fascinatie van een Betuwse jongen voor het prachtige Indië en over de band van het dorp met een Ingense jongen zo ver in den vreemde.

Op 23 april is de Algemene ledenvergadering. De betreffende stukken zullen u zo spoedig mogelijk apart worden toegezonden.

Excursie naar Hattem op zaterdag 25 april

Traditiegetrouw zal het programma van 2008-2009 worden afgesloten met een excursie.
Het knusse Hanzestadje **Hattem** is ons reisdoel.
Busbedrijf Streef uit Culemborg zal voor het vervoer zorgen.
De capaciteit van de bus is 54 personen.

Het programma ziet er als volgt uit:

- 8.45 uur Vertrek vanaf station Tiel (voorzijde)
- 10.30 uur Tweemaal koffie met grote krakeling in het Bakkerijmuseum.
Aansluitend bezoek aan het Bakkerijmuseum.
- 12.15 uur Warme Landlunch met soep in de Franse School.
- 13.15 uur Stadswandeling met gidsen
- 14.30 uur Koffie/thee in Bakkerijmuseum
- 15.45 uur Bezoek aan het Anton Pieck/Voermanmuseum
- 17.00 uur Vertrek naar Tiel. Aankomst rond 18.15 uur.

De kosten voor deze dagreis bedragen € 35,00 voor leden, niet leden betalen € 45,00.
In verband met de buscapaciteit (54) gaarne door middel van onderstaande strook zo spoedig mogelijk aannemen, in elk geval vóór 21 april.
Deelname geschiedt in volgorde van binnenkomst van uw aanmelding en **betaling**.
Bij over-inschrijving genieten leden van de VOT voorrang.
Wij verzoeken u het verschuldigde bedrag **gelijktijdig** met uw aanmelding over te maken op **postrekening 4240023** t.n.v. Vereniging Oudheidkamer Tiel en omstreken onder vermelding van **excursie Hattem**.
Wij rekenen op een volle bus want Hattem is de moeite waard.

Met vriendelijke groet,
De programmacommissie

ANTWOORDSTROOK EXCURSIE HATTEM

NAAM.....**ADRES**.....

TELEFOON..... (svp invullen)

Wenst deel te nemen aan de excursie naar Hattem op 25 april 2009 met .....personen
Aantal leden:..... aantal introducés .....

U wordt verzocht deze strook na invulling en ondertekening vóór 21 april te retourneren aan:
mw. A. M. Daalderop, Nieuwe Tielseweg 20/23, 4001 JW Tiel.

Datum:.....
Handtekening:

J. G. KIKKERT

GRENSTAD HATTEM

'Het nog gedeeltelijk door muren en grachten omringde stadje, het langgerekte silhouet zoals het oprees uit de eilanden langs de Gelderse IJssel, in de rug gesteund door de donker beboste helling van de Trijzelenberg.' Zo beschreef de romanschrijfster Clare Lennart haar geboorteplaats. Haar vader was de landschapsschilder Luite Klaver, leerling van de Hattemer Jan Voerman sr. en vriend van Jan Voerman jr. Alle drie werkten ze graag in Hattem. Het stadje is schilderachtig. Van de Voermannen (bij ouderen nog wel bekend door hun aquarellen in de vooroorlogse Verkade-albums) hangt nog werk in het Streekmuseum aan de Achterstraat, molen 'De Fortuin', opgeknapt in 1852. En vanaf die berg heeft men met hulp van een uitkijktoren een der mooiste vergezichten van Nederland: over de Veluwe, over de groene IJsselvallei, over de rivier; en bij helder weer glinstert verder weg de voormalige Zuiderzee. Hattem bevindt zich op de grens van bos en wei.

Hattem ligt aan de Grift en bij de IJssel, maar eigenlijk aan de Waa, een IJsselarm waarin geen water meer is. Hattem heeft veel historie, want het was altijd een strategisch punt, wat slecht is voor de veiligheid en goed voor de handel. Wat dat laatste betreft was er veel concurrentie langs de IJssel. Hat-

tem was dan ook slechts geassocieerd lid van de Hanze, waarin het door Arnhem werd vertegenwoordigd. Maar al veel vroeger had Hattem enig belang. Toen de oudste beschrijver van het ons land, de Arabier Tartoesji, in de 10de eeuw over de hessenweg van Utrecht naar Duitsland reisde, kwam hij hier vermoedelijk al langs.

Hattem kreeg betekenis als grensvesting. Het domineert de noordelijke punt van Gelre. Van hieruit hielden de heersers de Utrechtse bisschoppen in het oog voor het geval deze aartsrivalen iets wilden ondernemen vanuit het Oversticht (Overijssel).

De Gelderse hertog bouwde in Hattem een kasteel, ter plaatse bekend als de Dikke Tinne. Hier werd tol geheven op de druk bevaren IJssel. Karel van Gelre versterkte het in het kader van zijn strijd tegen de Habsburgers en bewaarde er aanzienlijke gevangenen in een ijzeren kooi. Tijdens de tachtigjarige oorlog namen en hernamen beide partijen Hattem bij herhaling, want onneembaar was de vesting niet. In het rampjaar 1672 werd Hattem na een kort beleg veroverd door de bisschop van Munster, die het kasteel geheel liet slechten. De plek waar het stond, heet nog Het Slot.

In augustus 1786 was het oog van de natie op Hattem gericht. De troepen van stadhouder Willem v voegen er de patriotse vrijescharen onder Herman Willem Daendels en plunderden het plaatsje, daarmee de grens van de burgeroorlog overschrijdend. Daendels en vele patriotten namen de wijk. Behalve zijn geboortehuis uit 1618 en een moderne sporthal

1. Oud straatje in Hattem.
Dia collectie auteur, evenals
afbeelding 2.

2. Gevelsteen op De Markt in Hatterem naar aanleiding van het Rampjaar.

aan de Daendelsweg herinnert ook het Daendelspoortje bij name aan de bekende Hattermer, die het in de Franse tijd tot maarschalk van Holland en gouverneur-generaal van Oost-Indië bracht; en dat niet alleen. Aan dat poortje in het oostelijk deel van de stadsmuur is een romantische geschiedenis verbonden. De jonge Daendels schaakte Aleida, de dochter van de Oranjegezinde officier Van Vlierden en ontsnapte met haar door dit poortje aan de wraak van de vader, zegt men.

Rond het begin van de vorige eeuw was er weinig van waarde over, getuige de beschrijving door Jacob van Lennep, op doortocht in 1823: 'Zeer diep is het verval dier stad, dezelve is bijna niet door te rijden wegens de slecht geplaveide straten. (...) De poorten zijn zoo klein en laag, dat geen gewone Hollandsche koets of chais er door zoude kunnen.' Later werd het beter en werd in vreedzaam Hatterem veel gerestaureerd, daarbij soms het doel voorbijschietend, zoals bij het raadhuis aan de Markt, bij de Waag (oorspronkelijk een vroeg-17de-eeuws renaissancegebouw) en ook bij Hatterems meest afgebeelde bouwwerk, de Dijkpoort, een laat-middeleeuwse verdedigingstoren, die in de eerste jaren van deze eeuw werd opgezaald met een uitgekraagde topverdieping. Maar binnen vindt men een verdienstelijke oudheidkamer en een edelsmidse. Men wil in Hatterem de bezoeker graag wat tonen: er is een bakkerijmuseum aan de Kerkhofstraat en een Anton Pieck-museum aan de Noordwal.

Het originele schuilt in Hatterem soms in het detail, zoals in de twee hardstenen stadspompen uit de 18de eeuw, of in de gevellantaarn op de hoek van de Markt en de Kruisstraat: een heel fraaie, ook uit de 18de eeuw en een der oudste van het land, in de vorm van een erker, geschraagd door een duiveltje. Voor de grote IJfn moet Hatterem van de IJsselzijde benaderd worden. Dan ziet men het beschermde stadsgezicht precies zoals Clare Lennaert het beschreef: vooraan de Dijkpoort, daarachter rechts De Fortuin en boven de daken de toren van de Grote Kerk, een interessante gotische basiliek uit de 15de en 16de eeuw. Het is goed toeven in Hatterem, waar de grachten en vestingwerken gedeeltelijk zijn veranderd in grazig groene grasvelden langs een goed onderhouden singel, die de grens tussen oud- en nieuw-Hatterem markeert. ■